

27. Tenkitli Neşirden Popüler Neşre: *Necâti Bey Dîvânı*'nın 1992 Baskısında Yer Alan Hatalar ve Bu Baskıdan Hareketle Yapılan Bazı Yanlış DeğerlendirmelerEnes İLHAN¹

APA: İlhan, E. (2023). Tenkitli Neşirden Popüler Neşre: *Necâti Bey Dîvânı*'nın 1992 Baskısında Yer Alan Hatalar ve Bu Baskıdan Hareketle Yapılan Bazı Yanlış Değerlendirmeler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö12), 337-348. DOI: 10.29000/rumelide.1330500.

Öz

Klasik Türk şiirinin kurucu şairlerinden olan Necâti Bey, özgün üslubu ile kendisinden sonra gelen pek çok şaire örnek olmuştur. *Dîvân*'ını hayatının son devrelerinde tertip etmesinden ve kâtipler/müstensihler ile ilgili yazdığı olumsuz şiirlerden Necâti Bey'in, şiirlerinin yanlış nakledilmesi endişesi taşıdığı söylenebilir. Müstensihlerin kopyalama esnasında yaptıkları hatalar ve gerçekleştirdikleri bazı tasarruflar şairin bu endişesinde haksız olmadığının göstergesidir. Benzer bir durum günümüzün kâtipleri/ müstensihleri hüviyetindeki yayınevleri için de zikredilebilir. Zira yayınevleri, gelişen basım ve yayım imkânlarına rağmen baskı hatalarında bulunabilmektedir. Ali Nihat Tarlan tarafından 1963 yılında hazırlanan *Necâti Bey Dîvânı*'nın, transkripsiyonsuz hali ile 1992 yılında yapılan popüler neşri bu hususa örnek teşkil etmektedir. Mısra, kelime ve ek düzeyinde değişiklikler, beyit atlamaya ve Arapça ifadelerin alelade aktarımına varan özensiz tutumlar neşirde tespit edilen hatalardandır. Ayrıca baskıda yer alan yanlış aktarımlar sonucu bazı araştırmacılar Necâti Bey'in şiiri ile ilgili bazı hatalı saptamalarda bulunmuştur. Çalışmamızda *Necâti Bey Dîvânı*'nın 1992 baskısında yer alan hatalar ortaya konmuş ve bu hatalardan kaynaklı yanlış değerlendirmeler üzerinde durulmuştur. Büyük emeklerle ortaya çıkan tenkitli metin çalışmalarının yayınevleri aracılığıyla tahribatlara uğrayabileceği belirtilmiştir. Aynı yayınevi tarafından 1992 yılında bir dizi halinde çıkarılan popüler metin neşirlerine dikkatle yaklaşılması gereği vurgulanmıştır. Böylece tenkitli metin neşirlerinde olduğu gibi popüler metin neşirlerinde de, bir metodoloji zemininin oluşması lüzumu ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: *Necâti Bey Dîvânı*, Tenkitli Metin Neşri, Popüler Neşir

From Critical Text Publication to Popular Text Publication: Errors in the 1992 Edition of *Necati Bey Dîvânı* and Some Wrong Inferences Based on This Edition**Abstract**

Necâti Bey, one of the leading poets of classical Turkish poetry, has been a model for many poets who came after his with his original style. It can be said that Necati Bey was concerned about the mistranslation of his poems with reference to arranged his Divan in the last stages of his life and the negative poems he wrote about the scribes. Mistakes made by scribes during copying and some interventions they made indicator that the poet is not unfair in this concern. A similar situation can be said for publishing houses that are today's scribes. Because, despite the developing printing and publishing opportunities, publishing houses can find printing errors. The popular publication of Necâti Bey's *Dîvân*, which was published in 1963 by Ali Nihat Tarlan and in 1992 with its untranscriptional version, exemplifies this issue. Changes in verses, words and suffixes, sloppy

¹ Dr. Arş. Gör., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Tekirdağ, Türkiye), enesilhan@nku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4452-5717. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 09.06.2023-kabul tarihi: 20.07.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1330500]

attitudes, including skipping couplets and the mediocre transfer of Arabic expressions are among the errors detected in the publication. In addition, as a result of wrong transfers in the edition, some researchers made some erroneous determinations about Necâtî Bey's poem. In our study, the errors in the 1992 edition of *Necâtî's Divân* were revealed and the wrong evaluations arising from these errors were emphasized. It has been stated that critical text studies that emerged with great efforts can be damaged by publishing houses. It was emphasized that the popular text publications, which were published in a series by the same publishing house in 1992, should be approached carefully. Thus, it has been revealed that a methodology base should be formed in popular text publications as well as in critical text publications.

Keywords: *Necâtî Bey Divânı*, **Critical Text Publication**, **Popular Text Publication**.

Giriş

Klasik Türk şiiri metinlerinin çoğaltılması, ekseriyetle müstensih/ kâtip/ hattat/ verrak isimleri ile bilinen bir meslek zümresi aracılığıyla yapılmaktaydı². Büyük bir dikkat ve özveri isteyen istinsah süreci, müstensihlerin bilgi, beceri ve tecrübelerine göre olumlu veya olumsuz manada bazı etkilere maruz kalabilmekteydi. Necâtî, Fuzûlî, Taşlıcah Yahya, Nev'îzâde Atâyî, Gelibolulu Âlî vb. üstat şairler, eserlerinde vezin bilmeme, nazmı ve nesir birbirine karıştırma, imla hatalarıyla kelime anlamlarını değiştirme noktasında müstensihlere ciddi tenkitlerde bulunmuşlardır³ (Öztürk, 2019: 93). Yeterli donanımına sahip olmayan bir müstensih farkında olmadan harf ve imla hatalarına düşmekte; metni düzelttiği vehmiyle kopyalanan esere, metin ekleme ve çıkarma noktasına varan çeşitli müdahalelerde bulunmaktaydı⁴. Binbir özenle kaleme aldığı şiirlerinin bağlamından kopması ve anlaşılabilir hale gelmesi, müstensih hatalarının farkında olan şairler için en büyük endişelerden biriydi. *Divân*'ını hayatının son demlerinde, hamisi Abdurrahman Çelebi'nin ısrarı ile bir araya getirmeye karar vermesinden ve *Divân*'nda müstensih eleştirisine ayrılan şiirlerinden anlaşılmalıdır ki bu endişe, Necâtî Bey'de had safhadır⁵.

Günümüzün müstensihleri mesabesinde olan yayınevleri, gelişen teknoloji ile birlikte araştırmacının kaleminden çıktığı haliyle bir eseri hatasız yayımlama hususunda büyük bir dikkat ve iddia sahibidirler. Araştırmacının son şeklini verdiği hali ile bir eserin basımı, kusursuza yakın bir biçimde yapılabilir. Ancak bu çalışmanın konusu olan *Necâtî Divânı* 1992 baskısı örneğinin de şahitliğinde bazı durumlarda yayınevi de olsa geçmişin müstensihleri ölçüsünde hatalara

² 1331-1557 arasında istinsah edilen yazma metinler üzerine araştırmada bulunan Sami Arslan, istinsah kayıtlarında müstensih ve verrak kelimelerine rastlamadığını ve müstensihlerin kendilerinden bahsedecekleri zaman bunu daha ziyade "kâtip" kelimesiyle karşıladığını ifade etmektedir (Arslan, 2020: 38). Çalışmamız boyunca aynı işi yapan kimselere karşılık olarak türeyen bu meslek isimlerinden "müstensih" kelimesi tercihen kullanılacaktır.

³ Fuzûlî'nin aşağıda yer alan meşhur kıtası, müstensihlere yönelik eleştiriler hususunda ilk akla gelenlerdendir:

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrîñ
Ki fesâd-ı rakamı sürümüzi şûr eyler
Gâh bir harf sükûtuyla kılur nâsırın nâr
Gâh bir nokta kuşuruyla gözi kûr eyler (Kılınc, 2021: 185)

[“İmla hatası ile sür yerine şûr yazıp şenliğimizi mateme çeviren o yazısı kötü kâtibin elleri kopsun. Bazen bir harfi eksilterek yardımcıyı ateş haline getirir. Bazen de bir nokta hatasıyla gözü kör eder” (Samancı, 2019: 244).]

⁴ *Necâtî Bey Divânı* nüshalarından Mısır Milli Kütüphanesi'nde 18 arşiv numarası ile kayıtlı "*Musavver Divân-ı Necâtî*" müstensihlerin yazma eserler üzerindeki tasarruflarına örnek mahiyetindedir. Nüshada yüze yakın gazelin bazı kelime ve mısra değişiklikleri ile en çok dörder kez olacak şekilde art arda yazılı olduğu tespit edilmektedir. Buradan hareketle müstensihlerin istinsah sürecinde dört ayrı divan nüshasından yararlandığı ve farkları metin içerisinde gazelin tamamını tekrar yazmak suretiyle ortaya koyduğu anlaşılmalıdır (İlhan, 2021). İstinsah edilen metin üzerinde müstensihlerin bazı müdahale ve tasarrufları için bk. (Ercan ve Hocaoğlu Alagöz, 2018).

⁵ *Necâtî Bey Divânı*'nda yer alan, kâtipler ile ilgili iki manzumeye dair detaylı bilgi için bk. (Zavotçu, 2009).

düşülebilmektedir⁶. Dikkatsizlik, bilgi eksikliği veya özensizlik olarak başlıca sıralanabilecek hata sebeplerinin yanında 1992 baskısını hatalar yumağı haline getiren asıl amil, tenkitli neşirden popüler neşre geçişte aranmalıdır.

Klasik edebiyata ait bir eserin nüshalarının temini, nüsha şecerelerinin teşkili, seçilen nüshalar temelinde ve nüsha farklarının dipnotta gösterimi esasında transkripsiyon alfabesi ile metnin kurulumu aşamalarından oluşan tenkitli neşirler, belli bir sistem ve metodolojiye dayanmakla ilmi neşir olma payesine sahiptirler. İlk örneklerin Ali Nihat Tarlan tarafından verilmesi ile başlayan süreçte, klasik edebiyata dair kaleme alınan yüksek lisans ve doktora tezleri içerisinde tenkitli neşirler, önemli bir oranı teşkil etmektedir⁷. Tenkitli neşirlerin transkripsiyon alfabesinden arındırılması, varyant farklarının gösterildiği dipnotların silinmesi ve günümüz okuyucusunun metni anlamasına yönelik bazı açıklamaların –nesre çeviri, dipnot vb.- eklenmesi suretiyle oluşturulan metne “popüler neşir” denebilir. Popüler neşirler, tenkitli neşirler gibi belirli bir metodolojik zemine bağlı olmadığından daha serbest bir görünüme sahiptir. Bu serbestliğin bireyselliği ve keyfiliği doğurabileceği öngörülmelidir. İlk örneklerinin verildiği 1930’lu yıllardan günümüze değin yayımlanan popüler neşirler arasında tenkitli neşirlerde olduğu ölçüde bir metinsel şablondan ve yöntem birliğinden söz etmek mümkün değildir. Bir divanın tamamının veya bir kısmının nesre çevrildiği, mesnevilerin roman haline getirildiği, metin üzerinde şehre yakın izahatların yapıldığı çeşitli yayınlar, popüler neşirlerde yöntem birlikteliğinin olmadığını ima etmektedir⁸. Meseleye 1992 baskısı *Necâtî Bey Divânı* açısından bakıldığında, 1990-1992 arasında aynı yayınevi tarafından seri halinde neşredilen popüler yayınlar, herhangi bir açıklamaya veya nesre çevrilmiş metne yer vermeme noktasında popüler neşirlerden farklılaşmakta; latinize edilmiş metinden sonra eserin tıpkıbasımını vermesi ile de ilmi neşre yaklaşmaktadır. Bu bakımdan bu tür neşirler için “yarı ilmî-yarı popüler” tabiri kullanılmıştır (Özyıldırım, 2017: 86).

Akademik çalışmalarda tenkitli neşirler kadar popüler neşirlerin de referans olarak kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda popüler neşirlerde de tenkitli neşirlerde olduğu ölçüde bir dikkat tavrının geliştirilmesi elzemdir⁹. Bu tavrın veya bu tavrı destekleyen bir metodun işletilmediği bir popüler neşrin, barındırdığı hatalar sebebiyle kendisinden faydalanan araştırmacıları da birtakım yanlış sonuçlara götürebileceği her zaman ihtimal dâhilindedir. Zira araştırmacı, tenkitli neşrin son sürümü olarak gördüğü popüler neşre tenkitli neşir ölçüsünde kıymet atfetmektedir. Peki, metinde yer alan hatalar metin temelinde çalışmasını şekillendiren araştırmacıları ne gibi yanlış sonuçlara sürükleyebilir? Bu sorunun cevabı hata türüne göre değişiklik gösterir. Söz gelimi 337 nolu gazelin matla beytinde “pîş-keş it” kelime grubu 1992 baskısında pîş-keş” şeklinde “it-” eylemi düşmüş vaziyettedir. 18 nolu kıtanın ilk beytinde yer alan “gördi ki” kelime grubu 1992 baskısında yalnızca “ki” şeklindedir. *Necâtî Bey Divânı*’nda vezin kullanımları üzerine araştırmada bulunan kimse, bahsi geçen yerlerdeki hataları fark edemezse bu kısımları vezin bozukluğu olarak değerlendirebilir. 239 nolu gazelin ikinci beytinde yer alan “tozup tozup” ikilemesi 1992 baskısında “tozup” şeklindedir. *Necâtî Bey* şiirlerinde ikileme kullanımlarına dair yapılacak bir çalışmada, 1992 baskısına bağlı kalındığında “tozup tozup” ikilemesi gözden kaçacaktır. 498 nolu gazelin beşinci beytinde “yaraya” redifi 1992 baskısında “eylesin” kelimesine dönüşmektedir. Redifler üzerine hazırlanan bir çalışmada bu durum bir hata olarak görülebilir. 409 nolu gazelin üçüncü beytinde yer alan “bön” kelimesi “ben”; 389 nolu gazelin altıncı

⁶ Çalışmamız boyunca baskıda yer alan hataların müsebbibi olarak yayınevi işaret edilmiştir. Zira *Divân*’ı yeniden neşre hazırlayan kişi veya kişiler açıkça belirtilmemiş; sunuş kısmında da anlaşılacağı üzere baskı için yayınevi muhatap olarak gösterilmiştir.

⁷ Ali Nihat Tarlan’ın tenkitli neşir yöntemine ve bu yöntemin gelişimine dair bk. (Açıl, 2018).

⁸ Cumhuriyet sonrası Türkiye’de popüler neşrin doğuşu, gelişimi ve dönüşümü ile ilgili detaylı tespitlere dair bk. (Özyıldırım, 2017).

⁹ Ali Emre Özyıldırım, ilmi çalışmalarda popüler neşirlerin tercih edilebilir oluşuna örnek olarak *Necâtî Bey Divânı*’nın 1992 baskısının da içerisinde bulunduğu yayın serisini göstermektedir (Özyıldırım, 2017: 86).

beytinde yer alan “çak” kelimesi “çok”; 292 nolu gazelin ikinci beytinde yer alan “geç geç” ikilemesi “geç gece” şeklindedir. Hatalar fark edilmediği takdirde bu beyitlerin nesre çevrili de hatalı olacaktır. 221 nolu gazelin üçüncü beyti atlandığından 1992 baskısına bağlı olarak yapılan atasözlerine dair bir çalışmada “Çemende gezmek ile zâğ ‘andelib olmaz” atasözü değerlendirmeye alınamayacaktır. Tüm bunlar, tenkitli neşirde popüler neşre geçişte yer alan hataların akademik çalışmalarda ne gibi yanlış veya eksik değerlendirmelere yol açabileceğini gösteren ve ihtimal dâhilinde olan örneklerdir.

1. *Necâtî Divânı*’nın Basım Süreçleri

Necâtî Bey Divânı’nın tenkitli neşrinin yayımı Türkiye’de tenkitli neşir disiplinin yerleşmeye başladığı bir zaman dilimine denk gelir. Tarlan’ın 1934 yılında yayımlanan “*Şeyhî Divânı’nu Tekik*” isimli eseri metodoloji ile ilgili bazı düşüncelere yer vermesi hasebiyle metin tenkidine giriş addedilmektedir (Açıl, 2018: 87-88). 1945 yılında *Hayâlî Bey Divânı* ve 1950 yılında *Fuzûlî Divânı* tenkitli neşirlerinden sonra Tarlan, 1963 yılında *Necâtî Bey Divânı*’nı neşreder¹⁰. Çoğunluğu İstanbul’da bulunan kütüphanelerden olmak üzere Amasya ve Diyarbakır’dan getirttiği 23 nüsha ve 2 mecmuadan hareketle teşkil edilen *Divân* metni 1963 senesinde Milli Eğitim Basımevi tarafından yayımlanır (bk. Tarlan, 1963). *Divân* metni, içeriğe herhangi bir müdahalede bulunmaksızın 1997 yılında Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarından tekrar neşredilir. Çalışmamızın konusu olan 1992 baskısı ise 1963 neşrinin transkripsiyon ve dipnotlardan arındırılmış popüler neşridir. *Divân*, 1990-1992 yılları arasında aynı yayınevi tarafından çıkarılan Nesîmî, Ahmed Paşa, Şeyhî, Usûlî, Şeyh Gâlib, Hayâlî, Yahyâ ve Nefî divanlarından müteşekkil “divanlar serisinin” bir parçası olarak neşredilmiştir¹¹. 2015 yılına gelindiğinde Ozan Yılmaz tarafından yeni bir popüler neşir yayımlanır. Yılmaz, temelde Tarlan neşrine bağlı kalmakla beraber muhtelif yazma eser kütüphanelerinden temin ettiği dört adet divan nüshasını da gözden geçirmiş ve bu nüshalarda yer alıp Tarlan neşrinde bulunmayan 6 gazel, biri Farsça olmak üzere 2 kaside, 2 kıta, 2 Farsça nazm ve 1 Farsça müfredi metne dâhil etmiştir (Yılmaz, 2015: 12). Tarlan neşrinden farklı okuma tercihleri, farklı beyit eklemeleri ve divan metninin tertibinde görülen değişiklikler, Yılmaz neşrini Tarlan neşrinden ayıran ve popüler neşrin hudutlarını ilmi neşre yaklaştıran hususlardandır. *Divân*’ın neşri ile ilgili son çalışma 2023 yılında Enes İlhan’ın hazırladığı “*Necati Bey Divanı: Metin - Bağlamlı Dizin-İşlevsel Sözlük*” isimli doktora tezidir. Tez kapsamında *Necâtî Divânı*’nın 96 adet nüshasına ulaşılmış, şecerelerinin kurulduğu nüshalar içerisinden belirlenen 10’u ana/ temel, 13’ü yardımcı olmak üzere 23 adet nüsha ve 1 şiir mecmuası ile tenkitli metin ortaya konmuştur. Ayrıca bine yakın şiir mecmuası taranmış ve *Necâtî* şiirlerinin aktüel perspektifi belirlenmiştir. *Divân* metninin bağlama göre verilen anlam belirlemeleri ile oluşturulan işlevsel sözlüğü ile çalışma tamamlanmıştır (İlhan, 2023).

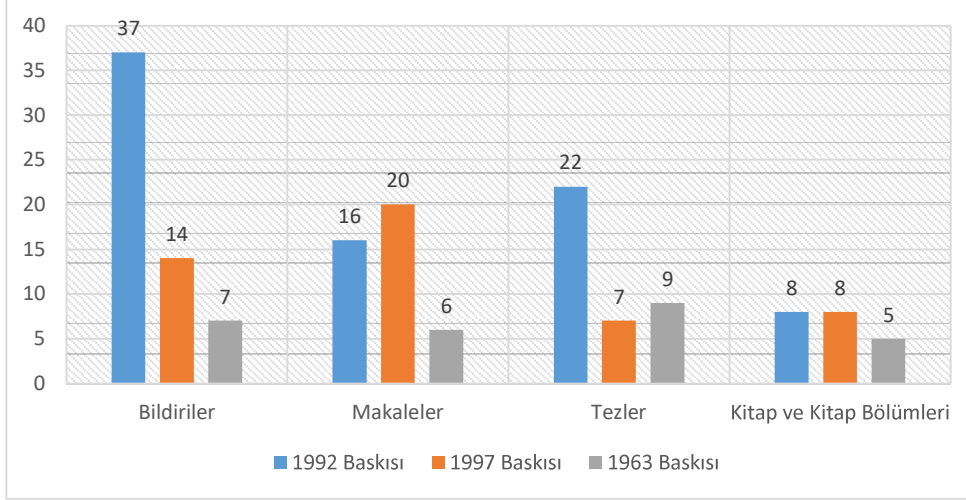
2. *Necâtî* Üzerine Yapılan Çalışmalarda 1992 Baskısının Kullanım Durumu

Necâtî Bey deyim, atasözleri, kelâm-ı kibârlar, kalıp sözler, ikileme ve tekrarlara dayalı dil zemini üzerine adetler, gelenekler, görenek ve inanışlar ekseninde temel aldığı Türk kültürüne has unsurları eklemeyebilmiş; ortaya koyduğu orijinal üslubu ile klasik Türk şiirinde mühim bir konuma sahip olmuştur. Bu konum *Necâtî* şiirleri üzerinde bildiri, makale, tez ve kitap nevinden pek çok akademik

¹⁰ *Necâtî Bey Divânı* üzerine hazırlanan ilk neşir çalışması Kalbiye Tansel tarafından İstanbul Üniversitesi’nde hazırlanan lisans bitirme tezidir. Tansel çalışmasında *Divân* nüshalarından 11 adedinin tavsiflerini yapmakta ve *Divân*’ın bir bölümünün istinsahında bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bk. (Tansel, 1939).

¹¹ Yayınevi çeşitli kalitelerde olmak üzere aynı divan metninin çok sayıda neşrini gerçekleştirmiştir. Örneğin birinci kalite kâğıda basılı bir metnin aynı anda ikinci ve üçüncü kalite kâğıtla basılmış formları ile karşılaşılabilir. Divanlar serisi ile 1990’lı yılların akademik ve kültürel hayatına önemli katkılarda bulunduğu cihetle yayınevi, bu çalışmanın da konusu olan hata ve eksiklerden bağımsız olarak takdire şayan bir görev üstlenmiştir. “Popüler neşir kavramını da gündeme getiren bahis konusu divân yayınlarını her ne kadar ilmi neşir olarak addetmek mümkün değilse de, bunların sözünü ettiğimiz etkinin yanı sıra pek çok eve ve kütüphaneye –çoğunda bir süs unsuru olarak kalsa da- divânların girmesi gibi bir işlevi de olmuştur” (Köksal & Babaarslan, 2017: 53).

çalışmanın yapılmasına zemin hazırlamıştır. Bilhassa 2000'li yıllardan sonra artış gösteren akademik çalışmalar, bugün sayıları yüzlerle ifade edilebilecek bir yekûna ulaşmıştır¹². *Necâti Bey Divânı*'nın bahsi geçen neşirleri, Necâti ile ilgili akademik çalışmalarda kullanılan temel başvuru kitaplarından. 1997 yılı sonrasında makale, tez, bildiri, kitap ve kitap bölümü olarak gerçekleştirilen toplamda 150 akademik çalışma incelenmiş ve bu çalışmalarda *Necâti Bey Divânı* neşirlerinin kullanımına dair sayısal veriler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir¹³.

Şekil 1. Akademik çalışmalarda Tarlan neşirlerinin kullanım durumu

Grafik incelendiğinde tez ve bildiri düzeyindeki çalışmalarda büyük oranda 1992 baskısının kullanıldığı; kitap ve kitap bölümü ile makale düzeyindeki çalışmalarda ise diğer baskıların daha fazla kullanıma girdiği görülmektedir. Genel itibarıyla 1992 baskısı, % 55'lik bir kullanım oranına sahip olmakla Necâti üzerine kaleme alınan her iki çalışmadan birisinde bu baskıya müracaat edildiğine işaret etmektedir.

3. 1992 Baskısında Yer Alan Hata ve Eksiklikler

Necâti Bey Divânı'nın 1992 yılında çıkan neşri, bünyesinde çeşitli türlerde pek çok baskı hatasını ve beyit eksikliklerini barındırmaktadır. Bu hata ve eksiklikler, 1963 yılında yayımlanan tenkitli neşirle 1992 baskısının karşılaştırılması suretiyle ortaya çıkarılmıştır. Baskıda toplamda 197 hata tespit edilmiştir. “Harf, kelime ve mısra düzeyinde değişiklikler” en çok karşılaşılan hata türüdür. Bazen bir> bin; külah> kûtâh; ben> bön; olan> alan vb. kelimelerinde görüldüğü üzere ses açısından birbirine yakın kelimeler arasında harf değişimi olabildiği gibi bazen de ukâb> şikâr; yâr> dost; şîr> şâh kelimeleri örnekleminde ses noktasında aralarında hiçbir benzerlik bulunmayan kelimelerde de tespit edilmektedir. Bu gruptaki hatalar içerisinde en yaygın olanı ise “s>ş” değişimidir. Şol> sol; aşmış> asmış; mensûr> menşûr¹⁴ örneklerinde görüldüğü üzere normalde s fonemini taşıyan kelime s’li ve s

¹² 2009 yılında Kocaeli Üniversitesi’nde düzenlenen “Ölümünün 500. Yılında Necâti Bey Anısına” isimli sempozyum ve Türk Dil Kurumu tarafından tertip edilen, Necâti şiirinin çeşitli yönleri üzerine kaleme alınan makalelerden oluşan “Ölümünün 500. Yılında Necâti Bey’e Armağan” isimli editöryal kitap, Necâti Bey ile ilgili akademik çalışmaların ivme kazanmasında önemli bir etken olarak gösterilebilir.

¹³ Grafikte yer alan sayısal veriler belirlenirken makale ve bildiri düzeyindeki çalışmalarda içeriğin tamamıyla Necâti Bey üzerine olmasına dikkat edilmiş; tez, kitap ve kitap bölümü çalışmalarda ise direkt Necâti Bey’den bahseden çalışmaların yanı sıra klasik şiire dair genel çalışmalar da taramaya dâhil edilmiştir. Bazı çalışmalarda iki neşrin birden kullanıldığı görülmüş ve bu durum her iki neşre de artı olarak yansıtılmıştır. Makale konusu Tarlan neşirleri üzerine olduğu cihetle taramalarda Ozan Yılmaz neşri hariç tutulmuştur.

¹⁴ “Menşûr” kelimesi *Divân*’da 7 yerde geçmekte ve bu yerlerin 6’sında kelime “mensûr” biçiminde kaydedilmektedir.

fonemini taşıyan kelime ş'li aktarılmıştır. Kelimelerin bütününde veya ek ve harf düzeyinde karşılaşılan eksiklikler, bir diğer hata türüdür. Mukarre> mukarrer, gör ki> gördi ki, tozup> tozup **tozup** bu türden hata örnekleridir. İzâfet kesresi ile atıf vavı, akuzatif ve üçüncü teklik şahıs iyelik eklerinin birbirine karıştırıldığı sıklıkla tespit edilmektedir. sebz-**i** mutarra> sebz **ü** mutarra; kulzû**mi** gevher-feşân> kulzû**m-i** gevher-feşân; güneş-**i** çarh-ı felek> güneş*i* çarh-ı felek örnekleri izafet kesresinin mahiyetinin yeterince bilinmediğinin göstergesidir. Kelimelere 1963 baskısında yer almayan eklerin getirilmesi ve fazladan kelime eklenmesi diğerlerine nazaran daha az belirlenen hata türlerindedir. Baskıda tespit edilen tüm hatalar şöyle gösterilebilir¹⁵:

3.1. Harf, Ek, Kelime ve Mısra Değişiklikleri

Yeter: yiller (Kasîde-i Na't-ı Resûl / 29); bir: bin (K/ 1: 3); külah: kûtâh (K/ 2: 7); ukâb: şikâr (K/ 3: 3); kimsenin: kimesnenin (K/ 6: 16); gürza: gürzi (K/ 6: 30); hasbine: habsine (K/ 8: 17); vahşet-zedâ: vahşet-zidâ (K/ 9: 16); karın: Kârûn (K/ 10: 25); kasan: kafasın (K/ 11: 22); şir: şâh (K/ 11: 30); girib-n-ı dil ü cân hasil oldu bu atânın: girîbân-ı dil ü cânı halâs oldu bu 'atşânın (K/ 13: 38); beri: berf (K/ 14: 5); tanır: tahûr (K/ 19: 11); müsahhas: müsahhar (K/ 19: 21); izz ü ve kâr: 'izz ü vekâr (K/ 21: 7); ihtirâf: ihtirâ' (K/ 21: 8); hadd-i yâr: hadd-i dost (K/ 21: 16); teni-dest: tehî-dest (K/ 21: 33); sahnımı: sahnını (K/ 22: 5); güllü: gülü (K/ 25: 18); daha: dahi (Mersiye-i ester: 20); yemn-i sehâ: yemm-i sehâ (T/ 1/ 3: 4); eceli: ecell (T/ 4/ 1: 6); düşerim: düşerin (KI/ 58: 2); kimi: kime (G/ 6: 7); izârımın: 'izârının (G/ 21: 2); şebihin: şebihûn (G/ 52: 4); haddini: haddine (G/ 83: 3); bin: bön (G/ 92: 6); için de: içinde (G/ 93: 2); almağ: armağ (G/ 107: 2); lâ'übâ-i: lâ'übâlî (G/ 118: 5); durup: dönüp (G/ 143: 3); mensûr: menşûr (G/ 154: 6); zülfü: zülf ü (G/ 154: 6); dolaşan: dalaşan (G/ 181: 7); denmesin: dinmesün (G/ 196: 2); alıp: olup (G/ 238: 5); pâdişâhın: pâdişâhım (G/ 267: 3); geç gece: geç geç (G/ 292: 2); ye: ey (G/ 297: 3); verdim: virdim (G/ 303: 3); hayranın: hayrânem (G/ 308: 6); âbıdır: âbîdir (G/ 325: 6); Necâtî'ye: Necâtîyâ (G/ 332: 7); niderdir: niderdün (G/ 344: 4); hatım: hatını (G/363: 4); çok: çak (G/ 389: 6); sûret-i: sûretli (G/ 392: 4); ben: bön (G/ 409: 3); beninçün: benimçün (G/ 419: 1); olurum: olurdum (G/ 426: 3); hûrşidi: hûrşide (G/ 431: 8); umarsam: umarsan (G/ 451: 6); hammâm ara: hammâmlara (G/ 464: 3); gönür: gönül (G/ 478: 4); olan: alan (G/ 490: 3); eylesin: yaraya (G/ 498: 5); şem: şeb (G/ 507: 4); oldu: öldü (G/ 515: 5); eylese: eyleye (G/ 545: 12); kulağma: kulağıma (G/ 554: 3); eylemeyen: eylemeyem (G/ 557: 5); yüzü: yüze (G/ 558: 3); öğrenmedim: öğrenmedin (G/ 560: 4); başta: başla (G/ 561: 8); al: ol (G/ 577: 1); bedem: beden (G/ 594: 4); rengi: nengi (G/ 609: 6).

3.2. Harf, Ek ve Kelime Esiklikleri

Gemi: gemî' (Kasîde-i Na't-ı Resûl / 21); mukarre: mukarrer (Kasîde-i Na't-ı Resûl / 66); mikîn: miskîn (K/ 1: 7); ruhun: ruhu (K/ 2: 8); kandi: kandır (K/ 11: 42); gû: gûş (K/ 11: 47); e: ey (K/ 11: 51); yaratmış: yaratmış Te'âlallâh (K/ 13: 10); süreyyâ: süreyyâya (K/ 17: 6); dimağ: dimağı (K/ 20: 15); zür zeber: zîr ü zeber (K/ 21: 51); mâ: mâh (T/ 1/ 3: 7); rabbiye'l-a'lâ: rabbiye'l-a'lâ ola (T/ 3/ 3: 4); nâfiz: nâfiz sag u sol (T/ 3/ 5: 4); olmadık: olamadık (KI/ 2: 3); gör ki: gördi ki (KI/ 18: 1); bilirler: ne bilirler (KI/ 25: 1); mafiz-zamîr: mâ fi'-z-zamîr dir (G/ 77: 7); aa: ana (G/ 89: 7); ko: kor (G/ 151: 4); utanırsın: utanırsın (G/ 15: 4); deliği: deliliği (G/ 216: 6); lâl: lâle (G/ 219: 7); aşk: aşkı (G/ 221: 4); ancak: amıcak (G/ 235: 7); savma'da: savma'ada (G/ 237: 6); tozup: tozup tozup (G/ 239: 3); sunasın: sunarsın (G/ 256: 3); zâr: izâr (G/ 283: 5); hadinde: haddinde (G/ 285: 3); arzın: ârızın (G/ 302: 4); hac: harc (G/ 312: 4); tuyûr âdem: tuyûr u âdem (G/ 316: 3); pîş-keş: pîş-keş it (G/ 337: 1); nişânın: nişânımı (G/ 363: 3); eglemez: eglenmez (G/ 392: 2); eşiginde: eşiginden (G/ 441: 8); ki: iki (G/ 447: 2); gönül: gönüm (G/ 461: 1);

¹⁵ Baskıda yer alan hataların gösteriminde ilk olarak baskı hatasına yer verilmiş, “.” noktalama işaretinden sonra kelime veya kelime grubunun olması gereken hâli gösterilmiştir. En sona da hatanın yer aldığı nazım şekli –G: gazel, K: kaside, KI: kıta, T: terki-i bent- ve beyit numarası eklenmiştir. Arapça ve Farsça kelimelerin aslı uzunluklarının gösterilmemesine dayalı hatalar kapsam dışında tutulmuştur.

didâra: didârlara (G/ 463: 1); gözün: gözünü (G/ 464: 9); düzdüdü: düzdü durur (G/ 492: 6); şikâr: şikâra (G/ 510: 1); çârem: çârem ne (G/ 511: 5); âsitânın: âsitânını (G/ 627: 4); ölüm: ölürem (G/ 629: 5).

3.3. İzafet Kesresi ve Atıf Vavı Hataları

Sayı sehab-ı kerem: sa'y-i sehâb-ı kerem (K/ 1: 24); sebz-i mutarra: sebz ü mutarra (K/ 1: 24); ömr ü e'adiyi: ömr-i e'âdiyi (K/ 7: 30); sun'î: sun'-i (K/ 8: 3); şeh-peri adl: şeh-per-i adl (K/ 8: 23); diyâr-ı cûd-ı: diyâr-ı cûdı (K/ 10: 23); şem'i münirin: şem'-i münîrin (K/ 10: 26); nâfiz-i hükümün: nâfiz ü hükümün (K/ 10: 35); kulzûmi gevher-feşân: kulzûm-i gevher-feşân (K/ 11: 15); şem'i sitâre-peyker: şem'-i sitâre-peyker (K/ 11: 21); nâhûn: nâhûn-ı (K/ 11: 39); lutf-i kerem: lutf u kerem (K/ 16: 29); bülbül-i tab'ı: bülbül-i tab'-ı (K/ 16: 41); çemen-i gülşen: çemen ü gülşen (K/ 17: 13); sitemi dehr: sitem-i dehr (K/ 18: 25); şem'i cem: şem'-i cem (K/ 21: 22); kursa-ı sâbûnı mihr: kursa-ı sâbûn-ı mihr (T/ 2/ 2: 3); şem'i neyyir: şem'-i neyyir (T/ 2/ 3: 6); dârâtı saltanat: dârât-ı saltanat (T/ 4/ 5: 3); seyr-i behişt-i sohbet-i dîdâr: seyr-i behişt ü sohbet-i dîdâr (M/ 1: 5); devri kamerde: devr-i kamerde (KI: 26: 1); mihr-i mâhu: mihr ü mâhu (KI/ 86: 2); hayâl-i mihr-i ruhsâr mehet: hayâl-i mihr-i ruhsâr-ı mehet (G/ 13: 5); mahlâsı şîrin: mahlâs-ı şîrin (G/ 54: 6); metâ'î kalbdır: metâ'-ı kalbdır (G/ 70: 5); gülşeni cinâna: gülşen-i cinâna (G/ 73: 1); meyi nâb: mey-i nâb (G/ 86: 3); şehbâzı dil: şehbâz-ı dil (G/ 126: 4); ruy-ı mâl: rûymâl (G/ 162: 7); hattı canân: hatt-ı cânân (G/ 304: 1); lü'lü'yi lâlâ: lü'lü'-yi lâlâ (G/ 401: 2); güneş-i çarh-ı felek: güneşi çarh-ı felek (G/ 482: 2); serv-sehî: serv-i sehî (G/ 491: 4); tevkî'i refî: tevkî'-i refî (G/ 610: 7); metâ'î vaslın: metâ'-i vaslın (G/ 615: 5).

3.4. S-Ş Değişimi

Aşmış: asmış (K/ 3: 9); söyle: şöyle (K/ 7: 29); şol: sol (K/ 7: 35); şît: sît (K/ 16: 25); mensûr: menşûr (K/ 23: 6; K/ 17: 5; G/ 154: 6; G/ 261: 1; G/ 474: 6; G/ 610/ 7:); muhassâ: muhaşşâ (K/ 17: 12); aşılrsa: asılrsa (K/ 21: 21); sebih: şebîh (K/ 21: 30); yaşadı: yasadı (K/ 21: 48); basmağının: başmağının (KI/ 7: 2); usan: uşan (G/ 31: 5); sevk: şevk (G/ 45: 6); şu: su (G/ 67: 2); şâd: sâd (G/ 91: 1); bes: beş (G/ 117: 5); sehâ: şehâ (G/ 157: 1); şunun: sunun (G/ 212: 2); şimsâd: şimşâd (G/ 259: 7); seni': şeni' (G/ 261: 4); ayakdasın: ayakdaşın (G/ 455: 2); ışınpdır: ısınpdır (G/ 511: 4); sâneye: şâneye (G/ 525: 6); söyle: şöyle (G/ 542: 3); usanır: uşanır (G/ 612: 6); şunu: sunu (G/ 615: 6).

3.5. Arapça İfadelerin Latinize Edilmesinde Görülen Hatalar

Bi'l-aşiyi ve'l-ebrâr: bil-'aşıyyi ve'l-ebkâr (Kasîde-i Na't-ı Resûl / 65); bi'l-gaddi ve'l-asar: bil-guduvvi ve'l-âsâl (Kasîde-i Na't-ı Resûl / 65); hayrû'l-umur ovsetihâ: hayru'l-umûri evsatuhâ (K/ 21: 34); gıyâsül-müstefisînü'l-gıyâs: gıyâse'l-müstagîsîn el-gıyâs (G/ 38: 5); tar lü alâ allahü bâ-nitâs halâyı lü: turukullâhi bi-enfâsi halâyık (G/ 64: 6); elminnetillahi: el-minnetü lillâh (G/ 155: 6)

3.6. Fazladan harf, ek ve kelime yazımı

Ger ana vara: ger vara (K/ 8: 29); bî-karâr: bî-kâr (K/ 15: 9); âyât-ı sofî hüsnıyyâtı: âyât-ı hüsnıyyâtı (K/ 20: 17); eş'ârıyile: eş'ârı_ile (K/ 20: 55); bi'tirdi: bitirdi (K/ 21: 2); dediler: diler (T/ 4/ 7: 7); şekker: şeker (G/ 310: 6); şem'i-i: şem'-i (G/ 356: 4); ortağım: otağım (G/ 362: 5); müşâbihidir: müşâbihdir (G/ 417: 5)

3.7. Kelimeler Arası Harf Geçişleri

Tan akaldığım: tana kaldığım (T/ 4/ 5: 6)

3.8. Eksik Beyitler

Necâtî Bey Divânı neşirleri arasında yapılan karşılaştırmalarda 1963 tenkitli neşrinde yer alan 1992 popüler neşrinde bulunmayan 12 adet beyit tespit edilmiştir. Eksik beyitler aşağıda yer alan tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. 1992 Baskısında Yer Almayan Beyitler

Eksik Beyit	Beyit No
Muqaddem olsa ne tañ noqtadan mücerreddür Hisâba gelse bir olmaz egerçi dâl ile zâl	(Kasîde-i Na't-ı Resûl/ 33)
Yer yüzünün hâlifesi Sultân Bâyezîd Ki anuñ şerîf adına geldi cihâna tiğ	(K/ 11: 13)
Zâhiri râst olub bâtını kimüñ kec ise Kalemüñ gibi kalem kıl dilin andan iki dil	(K/ 14: 32)
Ĥabîb işigi raķibe şeref virürdi velî Çemende gezmek ile zâğ 'andelîb olmaz	(G/ 221: 3)
Yağmaduñ ruhsârına dil virmedüñ la'line cân Zâhidâ işüñ ne mûm itdüñ ne ĥöd bal eyledüñ	(G/ 294: 5)
Ayağı toprağına cân ü baş virüb alsam Yabanda bulmalıdır anı râyegân bilürem	(G/ 363: 5)
Sen baña gelmek ba'îd ü ben saña varmak muĥâl Kim hümâ inmez yire qonmaz kebüter Ka'beye	(G/ 456: 4)
Kible iken dostum her-câyî olmağın güneş Döndürübdür secde-gâhını Peyember Ka'beye	(G/ 456: 5)

Âdemlik eyle kaçma perî gibi ey melek Şol yiri göki yaradan Allâh ışıqına	(G/ 509: 5)
Leblerüñ şevkine düşen dil keñez kurtulamaz Şol mekes gibi konar şehd-i şîrîn üstine	(G/ 543: 4)
Tütüiyâ-yi hâk-i pâyum almasun diyu şabâ Gör gözet dirseñ begüm çeşm-i cihân-bîn üstine	(G/ 543: 6)
Gönlüm sen alduñ ögme uçurma perîleri Baña ne virür ey şanem anuñ güzelliği	G/ 579: 5)

4. Baskı Hatalarından Kaynaklı Bazı Yanlış Değerlendirmeler

Bahsi geçen baskı hataları ve beyit eksiklikleri sonucu Necâtî şiirleri üzerinde birtakım yanlış değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırmacılar, 1963 yılında basılan tenkitli metin neşri ile sadece çeviri yazı farkının bulunduğu düşüncesiyle 1992 baskısına itimat etmişlerdir. Yukarıda sıralanan beyit eksiklikleri, başta deyim ve atasözleri olmak üzere Necâtî'nin şiir dili üzerinde yeterli düzeyde saptamaların yapılmasını zorlaştırmıştır. Baskı hatalarından kaynaklı yanlış değerlendirmelere dair bulgular şöyledir¹⁶:

4.1. AA Kalmak

Servi Necâtî kaddine benzer dedi ise

Luft it sen **aa kalma** ki şâ'ir yalancıdır (Tarlan, 1992: 190)

“Necâtî, servi boyuna benzer dedi ise (de), lütf et sen **aa (diye şaşırıp) kalma** (çünkü) şâ'ir yalancıdır.

...Bu durumu belirtirken yine gündelik dilden yararlanarak bir işin aslının öğrenildiğinde verilen tepki **aa, şaşkınlık ve hayret ünlemi**ni kullanmıştır”.

1963 baskısında beyitte yer alan “ana kalma” kelime grubu, 1992 baskısına “aa kalma” olarak aktarılmıştır. Araştırmacı bu yanlış ifadeyi, Necâtî'de günlük dilden söyleyişler çerçevesinde değerlendirmiş ve “aa diye şaşırıp kalmak” olarak nesre aktarmıştır. Burada geçen “aa” sesinin şaşkınlık ve hayret ünlemi olduğu düşünülmüş ve parantez içerisinde “Aksoy'da yok” denilerek ifadenin deyim olabileceği ima edilmiştir.

¹⁶ Tespit edilen yanlış değerlendirmelerin gösteriminde ilk olarak değerlendirmeye sebebiyet veren hatalı kelime ve bu kelimenin bulunduğu beyit verilmiş, sonrasında beyitten hareketle yapılan yanlış çıkarım çift tırnak işareti arasında gösterilmiştir. Baskı hatalarının nelere sebep olabileceğini göstermeyi amaçladığımızdan ilgili çalışmalara dair herhangi bir ahntı gösteriminde bulunulmamış; çalışmaların kaynakçada verilmesi ile yetinilmiştir.

4.2. Tan Akalmak

Dünle tolunduğuna **tan akaldığım** bu kim

Bedr olmuş idi bürc-i sa'adette mâh idi (Tarlan, 1992: 127)

“Sözcüğe (akalmak) **Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü**”nde rastlanmamıştır. *Divan*’daki kullanımdan hareketle sözcüğün “**aklaşmak, ağarmak**” anlamlarını taşıdığı söylenebilir. Beyitte geçen dün, tolunmak, bedr, mâh, bürc gibi ifadeler sözcüğün, “günün aydınlanmaya başlaması, ağarması” anlamında kullanıldığını kanıtlar niteliktedir”.

1963 baskısında yer alan “tana kalmak (donup kalmak, şaşırarak)” olan kelime grubu, 1992 baskısında “tan akalmak” olarak bulunmaktadır. *Necâti Bey Divânı*’nda geçen arkaik kelimeler üzerine hazırladığı çalışmada araştırmacı, “akalmak” kelimesini müstakil olarak değerlendirmiş ve arkaik bir kullanım olduğu kanaatine varmıştır. Tarama ve Derleme sözlüklerinde de yer almamasından hareketle bağlama uygun manalar üzerinde durmuştur.

4.3. Ortak

Sîne hâlî çeşm ü dil giryân ü biryân gel berü

Hem **ortagım** hem şarâbum hem kebâbum var benüm (Tarlan, 1992: 312)

“ortak: YKS’de “şerik, müşterek”. TS’de kayıtlı değildir. Bu durum, sözcüğün bütün kullanımlarıyla Türkiye Türkçesiyle benzeştiğini veya sözcüğe çalışmanın kapsamındaki eserlerde rastlanmadığını gösteriyor olabilir. Ancak 14. ve 15. yüzyıl metinlerinden olmak üzere ortak kat- ve ortaklu sözcükleri kayıtlıdır”.

1963 baskısında “otag” olarak yer alan kelimeye 1992 baskısına geldiğinde fazladan bir “r” sesi eklenmiştir. Ortaya çıkan bu hatalı kelime Necâti’nin şiir diline kattığı yeni kelimeler açısından değerlendirilmiş ve taranılan eserlerde rastlanmadığı belirtilerek kelimeye dair çeşitli açılardan köken sorgulamalarında bulunulmuştur.

4.4. Şu Bağlar (Begler)

Bir peri için akar iki gözüm çeşmeleri

Sakının bilmiş olun ilidir ol **şu bağlar (begler)** (Tarlan, 1992: 180)

“Benim iki gözümden akan yaşlar bir peri yüzlü içindir ki siz sakının **şu bağlar** onun mekânıdır”.

1963 baskısında ilgili beyitte yer alan “su” kelimesi 1992 baskısına aktarılırken “şu” kelimesine dönüşmüştür. Bu durum beyti nesre çeviren araştırmacıyı da yanlış yönlendirmiştir. 1992 baskısında görülmemesine rağmen araştırmacının müdahalesiyle “begler” kelimesi “bağlar” kelimesine çevrilmiş ve değerlendirmede hata payı artırılmıştır.

Sonuç

Bin bir dikkat ve zahmetle hazırlanıp yayımlanan tenkitli metin neşirleri, popüler neşe dönüştürülürken çeşitli tahribatlara uğrayabilmektedir. Bilhassa 1990-1992 arasında tenkitli neşirlerden popüler neşirlere seri halinde aktarılan metinler, *Necâti Bey Divânı* örneğinde görüldüğü üzere baskı hatalarıyla dolu olabilmektedir. Yayımlanan bu metinlerin tenkitli metnini oluşturan araştırmacılar tarafından çeşitli sebeplerle kontrol edilmeyişi ve popüler neşirlerde tenkitli neşirler ölçüsünde metodoloji bütünlüğünün oluşmayışi günümüze değin gelen hatalar silsilesinin esasını oluşturmaktadır.

Kelime, harf, mısra ve beyit eksiltme veya ekleme; atıf vavı, izafet kesresi ve teklik üçüncü şahıs iyelik eki/ akuzatif eki karışıklıkları, Arapça ve Farsça ibarelerin yanlış aktarımı *Necâti Bey Divânı*'nın 1992 baskısında görülen hata türleridir. Toplam 197 hata ve 12 beyit eksikliği tespit edilmiştir.

Necâti şiirleri üzerine kaleme alınan akademik yayınlarda 1992 baskısının yüksek düzeyde bir kullanım oranına sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu durum uzun vadede Necâti ile ilgili yanlış bazı çıkarımların yapılmasına yol açmıştır. Tespit edilen dört adet araştırmada yazarlar, 1992 baskısında yer alan kelime hatalarından dolayı bazı yanlış değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu durum 1992 baskısı özelinde popüler neşir adı altında o dönemde ortaya çıkan yayımların ilmi çalışmalarda tek başına kullanılmaması gerektiğine; metinlerin, tenkitli neşirleri ile kontrol edilmesinin zorunluluğuna işaret etmektedir.

Kaynakça

- Açıl, B. (2018). Ali Nihat Tarlan'ın Tenkitli Neşir Yöntemi ve Gelişimi. *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi, Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Özel Sayısı*, 86-108.
- Arslan, S. (2020). *Osmanlı'da Bilginin Dolaşımı, Bilgiyi İstinsahla Çoğaltmak*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Ercan, Ö. ve Hocaoğlu Alagoz, K. (2018). Metin Neşri Çalışmalarına Bir Katkı: Müstensihlerin İmlâ Tasarrufları ve Kullandıkları Rumuzlar. *Diyalektolog*, (19), 149-178.
- Erol, T. (2016). Necâti Bey Divânı'nda Günlük Dilden Yansımalar. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(8), 228-245.
- İlhan, E. (2021). *Divân (Necâti)*. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-necati-bey>
- İlhan, E. (2023). *Necati Bey Divanı: Metin - Bağlamlı Dizin-İşlevsel Sözlük*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılınç, A. (2021). *Fuzûlî Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Köksal, M. F. & Babaarslan, G. (2017). Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Yapılan Divân Neşri Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII, Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler* içinde (s. 44-63). İstanbul: Klasik Yayınları.
- Mert, Y. (2015). *Necati Bey Divanı'nda Arkaik Unsurlar*. Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Öztürk, M. (2019). Klasik Türk Şiirinde Kâtiplere Yönelik Hicivler. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (19), 73-95.
- Özyıldırım, A. E. (2017). Tarihi Seyir İçinde Divân Şiiri Metinlerinin Popüler Yayınları: Amaç Neydi, Sonuç Ne Oldu? *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII, Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler* içinde (s. 64-87). İstanbul: Klasik Yayınları.

- Samancı, M. (2019). Fuzûlî'nin Anlam Dünyası: Anahtar Kelimeler ve Kavramlar Sözlüğü. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Tansel, K. (1939). Necati Divanı. Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Tarlan, A. N. (1963). *Necatî Beg Divanı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tarlan, A. N. (1992). *Necatî Beg Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1997). *Necatî Beg Divanı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tokçesi, U. (2017). Necatî Beg Divânında Melâl Mefhûmu. *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu OTUDES*, 313-325.
- Yüceol Özezen, M. (2009). Necati Bey'in Gazellerinde Yeni Olarak Nitelenen Kimi Sözcükler. Ç. Derdiyok, & M. Yüceol Özezen (Ed.). *Ölümünün 500. Yılında Necati Bey'e Armağan* içinde (s. 187-221). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Zavotçu, G. (2009). Necatî'nin Kâtiplerle İlgili İki Şiiri. *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu "Ölümünün 500. Yılında Şâir Necatî Anısına"* içinde (s. 100-107). Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.